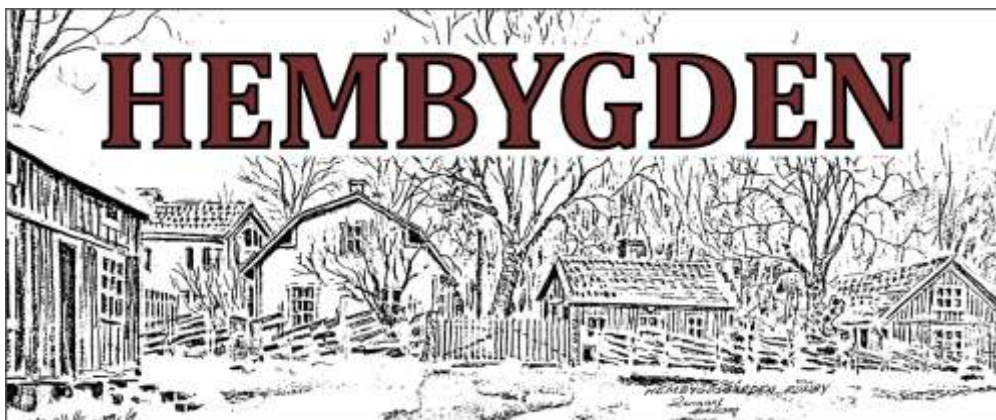

HEMBYGDEN

Medlemstidning för Upplands Väsby Hembygdsförening
Nr 4 · December 2019. Årgång 48.

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Föreningens aktiviteter	4
E4:an mot för mot	6
Sevärt i Väsby - Tre medeltida kyrkor	9
Gamla hantverk på Hembygdsgården	10
Michael Olausson 1948 – 2019	12
Varför heter det så? Bredablicksvägen	13
Marknadsdagar – årets höjdpunkt	14
Om sista familjen som bodde i Klockarstugan vid Fresta kyrka	18
Kung för 700 år sedan	20
Lummer som julpynt och annat	22
Den svenska tomten	23
I backspeglarna	24
Född slav – död fri?	27
Köttbullar och annat gott	29
2019 års Budkavel på Blidö	30
Gummibandet - Ett samband mellan Bredden och Norra Bantorget	32
Jultävling - Vem är profilen?	36
Tjugondag Knut	37

Omslagsbilden på föregående sida: Luftballongen över Folkparksområdet har utsikt över de centrala delarna. Vid Dragonvägen pågår nybyggnationerna. Foto: Bo Lindman 2018.

Nästa nummer av Hembygden planeras att komma ut i vecka 5. Manusstopp inför det numret är den 1 januari 2019. Välkomna med bidrag, som skickas till Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands Väsby eller via e-post till info.uvhbf@gmail.com.

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Klas Lundkvist

Redaktionsgrupp: Inga Lisa Gustafsson, Gunilla Ahlberg, Margareta Norén, Leif Welander, Klas Lundkvist och Bo Lindman

Layout: Bo Lindman, BL Informationsutveckling

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 750 ex.

Ordföranden har ordet

Sommaren har passerat och vi är en bra bit in på hösten. Ser man tillbaka på sommaren så lockade *Allsång på tunet* i mitten av juli ett 40-tal personer mitt i semestertiderna.

På *Hembygdsgårdens dag* 18 augusti visade vi våra byggnader. Men det som kanske drog folk och var mycket uppskattat var musiken: det lokala bandet The Phans spelade pop- och rockklassiker från 1960-talet.

I september ordnade vi, utöver *Kulturarvsdagen* 8 september då vi visade konst ur föreningens samlingar, en *Hantverksdag* 22 september då ett antal hantverkare visade upp sina kunskaper och alster. Ett nytt arrangemang vi hoppas kunna utveckla under kommande år.

Ett återkommande arrangemang vi har den 9 oktober är *Ingrid-dagen* som vi ordnar tillsammans med biblioteket. I år be-

rättade arkeolog Kristina Ekero Eriksson på ett strålande sätt om vikingatiden och kvinnorna.

19 oktober hade vi planeringsdag för nästa års verksamhet. På våra arrangemang har vi noterat flera nya ansikten i publiken, personer som vi bör kunna värva som medlemmar. I medlemsvärvandet så är alla medlemmar och läsare en viktig resurs – tänk om alla medlemmar ordnade en ny medlem.

Förhoppningsvis träffar jag flera av er på föredraget om *Hembygdsvärelsens historia* 24 november 13.00 i Ladugården.

Då detta nummer kommer ut är det inte så långt kvar till jul och nyår så jag passar på att önska våra medlemmar och läsare en God jul och Gott nytt år!

Klas Lundkvist

20 oktober 2019

Fotograf: Elsa Anagrius

Föreningens aktiviteter

Här presenteras de aktiviteter som planerats under den aktuella perioden.

Söndag

8

December

Öppet hus i advent

Fira andra advent tillsammans med oss på Hembygdsgården kl 13.00-15.00. Kaffe och lussebullar, glögg och pepparkakor.

Musikunderhållning med Ann-Marie Almström.

Almqvistaren

Två ting äro vita
– oskuld – och arsenik.

CJL Almqvist
ur Drottningens juvelsmycke

Upplands Väsby
Hembygdsförening

Dags att betala medlemsavgiften

Nu närmar vi oss ett nytt verksamhetsår och då är det dags att förnya ditt medlemskap i Upplands Väsby Hembygdsförening.

Tillsammans med utskicket av detta nummer av Hembygden finns ett inbetalningskort. Använd gärna det inbetalningskortet vid betalningen.

Årsavgiften för 2020 är 150 kr per medlem.

Om du betalar på annat sätt är det viktigt att du anger ditt medlemsnummer. Detta nummer finns på den etikett vi klistrat fast på inbetalningskortet.

**Vi är glada för att ha dig
som medlem!**

E4:an mot för mot

Platser och bebyggelse längs Stockholms trafikala ryggrad

Här har vi en gedigen lokalhistorisk guidebok för de samhällen och miljöer som berörs av E4:ans sträckning genom hela stockholmregionen – från Arlanda i norr till Södertälje i söder, med undantag dock för Essingeleden och de regelrätta stadsmiljöerna runt den. Boken är skriven av stadsbyggnadshistorikern Bosse Bergman och kom ut 2008. Den har alltså drygt tio år på nacken och har därmed hunnit bli än mer historisk, d v s i den meningen att den tar upp verksamheter, företag och företagsetableringar längs med vägen, vilka redan har hunnit ändras både en och två gånger. Men – det gör ju inte det hela mindre intressant!

Kommunen delas av den vältrafikerade motorvägen. Här ser vi Rondellen.

Foto: Margareta Norén

Motorvägens dragning genom Upplands Väsby, (en historia inte utan dramatik).

På femtiotalet, efter det att andra världskriget tagit slut och gengastiden var över, tog bilismen fart på allvar. Riksväg 13 mellan Stockholm och Uppsala skulle inte länge till klara av den ökande trafiken, än mindre när den planerade flygplatsen, Arlanda, skulle komma igång. Därför började man under femtiotalet planera för en motorväg på sträckan. I Upplands Väsby kom motorvägen att placeras i grusgroparna, d v s den sargade grusåsens diverse sandtag.

Bosse Bergman konstaterar om detta att ”även om samhällets tyngdpunkt definitivt ligger i väster är Upplands Väsby ett av de få stadsområden och samhällen längs E4:an i stockholmregionen som verkligen delas av motorvägen och till vardags lever med många gemensamma angelägenheter på båda sidorna”. För bilisternas del, menar han, kanske detta inte är så kännbart, men för fotgängare och cyklister utgör motorvägen en ”lika kännbar barriär som järnvägen”. Om grusåsens öde skriver han vidare att ”De lönsamma och gynnsamt belägna

Dessa två böcker har Bosse Bergman skrivit om E4an. Foto: Margareta Norén

utvinningarna av grus- och krossmassor till 1930-talets många vägbyggen och Stockholms efterkrigsexpansion förvandlade (området) till ett kilometerlångt brett dike av grusgropar. Med hela höjden försvann både landskap, lek- och utflyktsplatser och fornlämningar. Ihärdigt protesterande grupper – det fanns en fornminneslag – hann rädda en sträckning i norr och någon enstaka kulle.”

Angående detta med ”protesterande grupper” – Hugo Sabel berättar livfullt och med en viss förståelse i sin bok ”Mitt Väsby 1925 – 1993” om kampen som fördes av framför allt Upplands Väsby Hembygdsförening men även familjen de Geer på Stora Väsby för att få till stånd en annan dragning av motorvägen genom Väsby. Dels ville man slippa den olyckliga styckningen av kommunen och dels för att rädda vad som räddas kunde av den fornminnesrika redan hårt åtgångna grusåsen. Man uppvaktade kommunikationsminister Skoglund med två alternativa förslag. Ministerns intresse väcktes, vilket resulterade i en hänvisning till generaldirektören för Vägverket.

Det visade sig att Vägverket var ense med förslagsställarna om att deras förslag om en mer västlig dragning, över Ed, var den lämpligaste lösningen och att verket redan 1946 hade börjat arbeta i den riktningen. Men här slog militären bakut, då den dragningen skulle inkräkta på Järvafältet, deras övningsområde! Vägverket tvingades då i stället förorda beslut om dragningen via grusåsen. Hembygdsföreningen och familjen de Geer gav dock inte tappt utan besvärade sig i ärendet till kungen, dock utan framgång. Den 31 januari 1959 (60 år sedan) fastställdes beslutet om en arbetsplan från 1958 om anläggandet av en motorväg mellan Stockholm och Uppsala. Man ansåg inte att det fanns skäl att ändra den. På nästa sida finns en bild på dokumentet från Kungl. Maj:ts beslut

GLG – Infra City – och nu Bredden

Ett längre avsnitt och ett stort intresse ägnas i boken åt området GLG – Infra City, om turerna kring områdets tillkomst och (storslagna) utformning under Gullstedts tid och även därefter. Intressant är också att följa författarens resonemang och funderingar (2008) om områdets framtida utveckling, om tänkbart bostadsbyggande, service och möjliga kommunikationslösningar och förbindelser söderut, särskilt i ljuset av de planer som finns för området idag!

Motorvägens dragning överklagades . Nu 2019 är det 60 år sedan Kungl Maj:t tog beslutet om hur motorvägen skulle dras. Vi har kvar dokumentet med svaret. Foto: Margareta Norén

E4:an fortsätter vidare söderut och författarens noggranna, etappvisa kartläggning av dess landskap och närområden likaså. Allt mycket givande och läsvärt. Den här boken finns att låna på Upplands Väsby bibliotek. Så också ytterligare en rejäl volym av samme författare – ”E4:an Staden”. Den handlar om vägdragningarnas och de framväxande E4-områdenas allmänna utveckling och Stockholms utbredning, urbaniseringen, i stort. Inte minst intressant i den boken är kapitlet

”Från lantliga infarter till motorväg”, som är en historik över vägarnas uppkomst och sträckning under århundradenas lopp. Den tar även upp bakgrunden till att stockholmsregionens norra och södra delar utvecklats på olika sätt. I den här boken finns också kartor och ett fint bildmaterial, en hel del från Väsby.

Margareta Norén

Svårt i Väsby

Tre medeltida kyrkor

Foto: Bo Lindman

EDS KYRKA, uppförd på 1100-talet, är kommunens äldsta byggnad. Inne i kyrkan finns medeltida väggmålningar, bl.a. av Albertus Pictor.

Foto: Bo Lindman

HAMMARBY KYRKA har ett gammalt altarskåp, som gjordes för snart 600 år sedan av en i Sverige verksam mästare från Lübeck.

Foto: Bo Lindman

FRESTA KYRKA har gamla kalkmålningar och i kyrkomurarna finns det femton runstenar, hela eller fragmentariska, vilket är mer än vad man känner till från något annat håll.

På kyrkogårdarna finns en del kända personer begravda, t.ex. CJL Almqvists styvmor, Agneta Catharina Alsén (Ed), grundaren av Löwenströmska lasarettet, G.A. Löfvenström, bror till kungamördaren Anckarström (Hammarby), kompositören och kulturpersonligheten Emmy Köhler (Fresta) och andra.

Passa också på att se det lilla Emmy Köhler-museet i Klockarstugan i Fresta.

Inga Lisa Gustafsson

Gamla hantverk på Hembygdsgården

Ett stort antal gamla hantverk är inte ersatta av maskiner.

Det som folk skapar är verkligen händernas verk. Några gamla hantverk kunde vi se söndagen den 22 september under Hantverksdagen 2019.

Visa upp arbetet

Det är intressant att se hantverk som vart och ett har en lång historia. Olika slags material blir formade med händerna och några enkla verktyg. Slutresultatet blir oftast något bra, något fyndigt, något vackert eller ett bruksföremål.

Under den här dagen visade man upp de olika hantverkarnas skapelser i textil, lera, trä och metall. Evenemanget blev extra intressant genom att besökarna kun-

Anne Vaivot visade upp lite av sin fantastiskt fina luffarslöjd. Hon har utvecklat tekniken och skapar riktiga konstverk. Foto: Bo Lindman

Möbelpapetering är ett gammalt hantverk där man numera använder många specialverktyg. Folke Ljunggren visar här hur arbetet går till.

Foto: Bo Lindman

de prata med hantverkarna, ställa frågor och få tips eller råd. ”Vår idé är att alla hantverkare skall visa upp hur de gör”, säger Kjell Ehrnholm från Hembygdsföreningen. ”På det sättet kan man förstå arbetet bakom produkten och hur man gjorde förr”, fortsätter Kjell. ”Några besökare kan ju bli sugna att prova på själva.”

Varierande hantverk

Till detta år lyckades man samla tio aktiva hantverkare. Flera av hantverkarna arbetade inom samma område, men några utövade flera olika tekniker. Så visst fanns det variation!

Två hantverkare arbetade med luffarslöjd, en teknik där ståltråd formas till fi-

gurer eller nyttiga föremål. Oj, vilka fina saker man kan göra! En kvinna arbetade med lera. Tänk att det går att göra lerbefremål utan att dreja! En person gjorde tenn-trådsarbeten och skapade fina armband. Hon hade också vackra väskor att visa upp. Två kvinnliga hantverkare visade upp knyppling och vävning med olika tekniker. Vi fick se både knyppling av spetsar och en modern variant av knyppling. En man visade upp sitt hantverk med möbeltapetsering.

Ett modernare och angeläget hantverk kunde vi också prova på. Det handlade om något som är väldigt viktigt för oss och för vår miljö. Eva Samuelsson och Johanna Ahnström från Naturskyddsföreningen lärde oss hur man kan tillverka olika slags bihotell. Med hjälp av många sådana kan vi underlätta för vilda biarter, som är på väg att försvinna. Mycket av den mat vi människor äter är

Här tillverkar Johanna Ahnström bihotell av tjocka skivor som man sågat från en trädstam. Hålen skall man borra tätt och de skall ha vissa dimensioner. Foto: Kjell Ehrnholm

Med goda instruktioner gick det faktiskt att lära sig grunderna i knyppling. Foto: Kjell Ehrnholm

pollinerad av livsviktiga djur som bin och andra insekter.

Uppskattat i gammal miljö

Besökarna var nöjda med dagen och uppskattade att de kunde prata med hantverkarna om sina funderingar. Evenemanget ägde rum vid Hembygdsgården – en gammal anrik miljö bara ett stenkast från Runby torg. Tänk att vi har en ursprunglig gård, som legat där under många hundra år.

Under årets hantverksdag höll man till inomhus i Ladugården vid Hembygdsgården. Upplands Väsby Hembygdsförening hade arrangerat hela evenemanget. ”Vi tänkte också ha några aktiviteter utanför lokalen, men det gick inte att få till under detta år”, berättar Kjell Ehrnholm.

Han fortsätter ”Nästa år hoppas vi få med flera hantverkare som praktiskt visar upp sitt arbete”.

En sådan här hantverksdag är angelägen, inte minst för vårt uppväxande släkte. Här visade man upp vad folk kan göra och hur. Hantverk är handens arbete, som under hela människans existens varit livsviktigt för vår överlevnad som art. Människans utnyttjande av hantverk har starkt bidragit till att utveckla både vår intelligens och vår hjärnkapacitet.

Bo Lindman

En intresserad besökare får veta hur man arbetar med tenntråd. Margareta Floke tillverkar tenntrådsarmband och väskor i skinn.

Foto: Bo Lindman

Michael Olausson 1948 – 2019

Arkeolog Michael Olausson gick bort sommaren 2019. För oss i Upplands Väsby så är Olausson främst kännaren av Runsa fornborg där han under många säsonger lett forskningsgrävningar. Redan i avhandlingen ”Det inneslutna rummet” 1995 hade Olausson sitt fokus på fornborgarna och kom genom åren att bli en internationell auktoritet på denna typ av fornlämningar.

Hembygdsförening har haft ett givande samarbete med Olausson. Då Runsa-

projeketet haft sin årliga träff har de varit på vår Hembygdsgård. I en svit årliga välbesökta föreläsningar på Hembygdsgården delade Olausson med sig av de senaste forskningsrönen från Runsa-grävningarna. Nu senast i februari 2019, då tillsammans med geologen Jan Risberg (se Hembygden 2-2019).

Vi hoppas nu att Runsaundersökningarna kan fortsätta framöver och föra vidare den grund som Olausson lagt.

Klas Lundkvist

Varför heter det så?

Bredablicksvägen

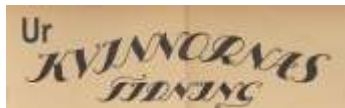
Bredablicksvägen ligger i ett område som har namn med anknytning till vikingatiden. Bredablick – eller Breidablick – var guden Balders boning, varifrån man hade vidsträckt utsikt. Det har man delvis även från Bredablicksvägen på Sjukyrkoberget. Hur berget fått sitt namn får vi svar på i Göran Strömbecks bok Herr Mårten i Borgby (sid 670):

”Högsta punkten i Fresta är Sjukyrkoberget, som ligger på Rotskogen där Grimstas och Sandas ägor möter Odenslundas och Smedbys. Namnet möter vi första gången på lantmätaren J. Siponius karta över Grimsta och Sanda år 1708.

Från punkten ”Siukyrkberg” på denna karta utgår riktlinjer till följande kyrkor: Norrsunda, Hammarby, Skånila, Waltuna, Täby, Soltuna och Eeds kyrka.

Fresta kyrka, den närmast liggande, räknas inte med därför att själva berget skymde bort den. Att så många kyrkor kunde ses, berodde på den allmänna skoglösheten till följd av uthuggning och klen återväxt. Sjukyrkobergets höjd anges 1957 till 58,14 m (Top.karta 11 i Uppsala Sv.).”

Inga Engdahl (repris)

En annons från nummer 2 under år 1922

Fram med badkaret

Förr i tiden på 1800-talet var det faktiskt så att man badade bara en gång per år. Det var på julafton som ett stort kar togs in i huset, ställdes fram på golvet och fylldes med varmt vatten. Därefter badade alla familjemedlemmar, en efter en i samma vatten.

På den tiden var hygien var inte så bra. Som regel tvättade man sig bara en gång i veckan, och det var på lördagen. Den dagen kallas med ett ålderdomligt ord för lögardagen, vilket har en koppling till att man lögade sig (badade sig) i vatten.

Bo Lindman

Marknadsdagar – årets höjdpunkt

”Vilka är årets största högtider?” lär en gång prästen ha frågat en gosse i mina hemtrakter (Bergslagen).

– Jul, påsk, pingst och mecksmäss, fick han till svar. Gossen glömde kanske midsommar och mecksmäss kan översättas till Mikaeli marknad, som hölls – och hålls – i månadskiftet september-oktober. Som barn skulle jag ha hållit med gossen, ”marken” var en stor begivenhet om än kanske inte en högtid i den bemärkelse prästen hade tänkt.

Under förevändning att idka handel har människor i alla länder och kulturer i evärdeliga tiden träffats på marknader för att roa sig och fortfarande är marknadsfenomenet vida utbrett i Sverige. Populariteten hos marknaderna beror nog på att de kunde vara medelpunkt för allt – åtminstone förr – d.v.s. gyckel och spel, slagsmål, nyhets spridning, dans, tivoli, arbetsförmedling, kappkörning, affärer och politisk propaganda.

Långt bak i tiden, 1600-talet eller däromkring, dracks på marknaden otroliga mängder öl, men även mjöd och franskt vin och brännvin hade blivit vanligt. Ibland fanns matservering med lut-fisk och dricka. I min barndom hade man avancerat till kålsoppa och frikadeller, som fanns att köpa i större marknadstält och kanske även får i kål. Där satt man på långbänk och slevade i sig tillsammans med många andra, som hade långt hem och inte ville öda tid på att ta sig hem och äta. Kaffe fanns också och kaffegöken togs från fickflaska.

För att blanda ”långt tillbaka i tiden” och ”förr i tiden” så dansade man kanske ihärdigare långt tillbaka. Självt minns jag att det

fanns dansbana, som drevs av romer. Musiken var live förstås, äkta zigenarmusik. Det fanns också en skräckinjagande spåkar-ring i ett tält bredvid, ett lyckohjul och en svartmuskig karl med guldtänder som sålde klockor, som gick mer eller mindre bra. Man vågade bara titta dit som hastigast, allt såg ganska farligt ut och egentligen fick man inte vara där. Det kunde bli fylla och slagsmål och ån brusade vilt nedanför.

Förr reglerades tidpunkterna för marknaderna genom de s.k. marknadsterminerna för att underlätta för kringresande handelsmän och böndernas arbete. När marknaderna hölls kunde man se i almanackan.

Om vi nu går tillbaka i tiden igen så kunde man på marknadsdagarna höra blinda och lytta sjunga tårdrypande visor om årets ruskigaste händelser. Visorna var viktiga och varje marknad hade sin marknadsvisa. Sed var också att flickorna skulle ha sin marknadsgåva, en papperskaramell, att hänga runt halsen och karlarna köpte marknadshatt med breda brätten och vit marknadskäpp med knopp. Fästegåvor kunde också inhandlas: psalmbok, silkesduk, ring och svärmorsgåva. I min barndom sjöng ”Blinda Kalle” i någon hörna och visböcker med slaggers fanns i marknadsstånden.

I tidernas morgon när Sverige skulle kristnas, anlade de katolska prästerna med förkärlek sina kyrkor på gamla kult- och tingsplatser, där även marknader hölls av urgammal hävd. Strax hade marknaderna fått namn efter katolska helgon – det blev Eriksmessa och Olofsmessa och, som sagt, Mikaelsmessa.

Sveriges äldsta marknad är Distingen i Uppsala. Den har alltid funnits. Som Sveriges främsta skinn- och lädermarknad var den århundraden landets mest betydelsefulla marknad. Samtingsmarknaden i Strängnäs var den andra stora marknaden från hednatiden, den hölls ”samtidigt med tinget” på Mälarens is men upphörde av okänd anledning.

På marknaden såldes inte så mycket krimskrams som nu. Marknaderna var också viktiga, de hölls förr alltid när de flesta, d.v.s.

Rättelse om Ryssvillan

I det förra numret av Hembygden fanns en artikel om Ryssligan. Redaktionen hade skrivit ingressen där vi påstår att mordet skedde i villa Granudden. Det stämmer inte, för det rätta namnet är **villa Björkudden**.

Vi tackar Margareta Gustafsson, som kom med påpekandet om felskrivningen. ”Villan stod på en udde vid sjön Norrviken i Bollstanäs och nästan alla träd som växte på udden var björkar”, skriver hon också.

Bo Lindman

Lilla Björka

Elin Wägner lät bygga sin ”smålandsstuga” i Berg. Huset, som hon kallade för ”Lilla Björka”, var först sommarbostad. Från 1929 blev hennes permanenta bostad.

Läs mer på <http://lillabjorka.se/>

Red.

Hur utvinner man honung?

Bina har lagt honungen inuti de sexkantiga vaxcellerna, och dessa har täckts med ett vaxlock. Hur går det till att få fram den färdiga honungen?

Jo, först plockar man upp ramarna från bikuporna. Sedan tar man bort vaxlagret genom det som kallas avtäckning. Numera använder man inte så ofta den metod där honungen pressas ur vaxkakorna. Vanligast är att man slungar honungen.

Man placerar då biamarna i en honungslunga och börjar veva runt dem. På det sättet utnyttjas centrifugalkraften, så att honungen pressas ut. Honungen tappas ut och filtreras genom olika sildukar. Eventuella vaxrester och annat som hamnat i honungstas då bort. Hela processen tar lite tid, men glädjen är stor då man kan fylla upp sin burk med den nyslungade honungen.

Nils Blomberg

Marknadsförsäljning.

Foto: Bo Lindman

allmogen, hade tid och pengar, alltså ofta under höst och vinter. På marknaderna handlades med lin, vävnader, trämöbler, laggkärl, strömming, järn, spannmål, kreatur, hästar. Efterhand har kreaturs- och hästmarknaderna försvunnit, liksom de med järn och spannmål och ersatts med varjehanda. Vad jag kommer ihåg från marknader för 60-70 år sedan är att det fanns gott om försäljare av skinnjackor, handskar, vantar och väskor, liksom italienare som sålde gipsstatyetter av olika slag samt orientaliska puffar med olika mönster. En sak, som aldrig fanns att få utom just till marknaden, var vindruvor. Något sådant hade ortens handlare aldrig, men på marknadsdagarna fanns de i olika stånd och man åt och njöt av det ovana.

Som liten fick man alltid en ballong, vilken lycka! Och vilken besvikelse en gång, då en berusad karl körde sin cigarett rakt i ballongen och tyckte att smällen var kul. Någon ny ballong var det inte tal om, en ballong per marknad fick räcka. Berusningen var allmän. Alla karlar hade fickkniv med korkskruv för att lätt kunna öppna flaskor. Av fyllan blev man stöddig och slogs och att komma hem från marknaden med blåtira och andra skrämor ansågs naturligt.

På marknadsdagarna träffade man också avlägsen släkt, som kom tillresande från avlägsna skogsbygder, för till ”marken” skulle man ju. ”Hemvändare” fanns också tillresta. Besökte de inte hemorten någon annan gång, så kom de i alla fall till marknaden, så man kan nog säga att det hela var publikdragande. Runt 75 000 personer kunde delta, kommersen var livlig. Förutom ballongen fick jag alltid lov att köpa en marknadsdocka. Dessa dockor hängde på ställningar, som kunde snurras runt, och

man snurrade många gånger innan man valt den rätta dockan. Dockorna var av celluloid och hade virkad hatt, virkade kläder och var inte särskilt hållbara, men mycket fina i barnaögon.

Andra begivenheter fanns också, karuseller förstås och så faki-ren Abdullah, som reste omkring med fru och två döttrar. Han var precis som vem som helst tills man besökt hans show, där han med påsiga sidenbyxor, bar överkropp och turban på huvudet slukade eld och svärd och låg på spikmatta. Han lät alltid till publikens jubel någon kraftig karl i publiken komma upp och ställa sig på hans bröst, där han låg på spikmattan.

På marknadsplatsen fanns också en velodrom, där William Arne och andra motorcyklister for som ilskna getingar runt väggarna. Inne i velodromen var det hög ljudnivå, dels från motorcyklarna och dels från publiken, som skrek och hejade på de åkande.

Efter andra världskriget blev kanske marknadslivet vårt största folknöje. Eftersom marknaden drog så mycket folk, tog det sin rundliga tid att ta sig runt och titta i stånden, prata med släkt, vänner och bekanta, köpa det man hade resurser till, åka karusell och ta del av tivolits alla begivenheter. Tre dagar varade det hela, fredag, lördag, söndag. Sedan fick man vänta ett helt år på nästa marknad. Som högtid räknades marknaden kanske inte, men som årets höjdpunkt hade (har) den ingen konkurrens.

Inga Lisa Gustafsson

Anm.

För ro skull tittade jag i Folkkalendern 1916, utgiven av Frams förlag, vari man kan läsa att det under året skulle hållas inte mindre än 250 marknader i Sverige, bl.a. en kreatursmarknad i maj och oktober på Ladugårdsgärdet i Stockholm (om det är häst, remont eller kreatursmarknad är detta angivet, ofta är det både- ock).

I Kooperativa Förbundets almanack 1928 har marknaderna ökat till 278 och det är fortfarande häst- och kreatursmarknader som dominerar. Marknaderna på Ladugårdsgärdet har försvunnit. Någon närmare marknad än Uppsala tycks inte väsbyborna ha haft, varken 1916 eller 1928.

Hur snabbt får man åka

Numera finns det moderna åkdon. Man kan lätt hyra en sparkcykel och åka runt i stan. Den högsta hastigheten för sparkcykeln är nu 20 kilometer i timmen.

Vid sekelskiftet 1900 gjorde motorfordonen entré. I Sverige införde man generella hastighetsgränser 1907. Då blev den högsta tillåtna hastigheten för bilarna i tätorterna 15 km i timmen på dagen och 10 km i timmen på natten. 1908 höjdes det värdet, så att man fick köra 25 kilometer i timmen i Stockholm.

Bo Lindman

65 år

Det är faktiskt så länge sedan. År 1954 bildades Upplands Väsby Hembygdsförening.

Ett litet jubileum ...

Red

300 år

Det är nu 300 år sedan de fann en människas kropp i Falu koppargruva. Det var en avliden man som var helt förstenad av gruvmiljön. Kroppen var så välbevarad att hans gamla fästmö kände igen honom. Den då 70 år gamla kvinnan kunde intyga att det var hennes Mats, som försvunnit vid ett ras för 42 år sedan 1677.

Man röjde i det gamla rasområdet i gruvan den 2 december 1719. Då gjordes det mycket sensationella fyndet av kroppen efter Mats Israelsson. Under många år blev "Fet-Mats" från Falu koppargruva en stor turistattraktion. Hans kropp ställdes ut i kyrkan, och folk kom från när och fjärran för att se den förstenade gruvdrängen.

Bo Lindman

Om sista familjen som bodde i Klockarstugan vid Fresta kyrka

Jag heter Gustav Jacobsson och jag är född 1920. Jag kom till Klockarstugan i slutet av 1929 och bodde där till 1932. Mina fosterföräldrar hette Hilda och Clas Ceberg. Mina fostersystrar hette Ingrid, Karin och Ruth. Det var endast Ruth och jag som bodde hemma då.

Min pappa arbetade tidigare som kusk på Sanda gård, men under tiden i stugan var han sjuklig. Min mamma arbetade på Fresta prästgård som tvätterska, men skötte hemmet därutöver.

Mamma hade en vävstol i köket och vävde mattor. Till påsken band vi (jag, mamma och Ruth) vippor till påskris åt Pahléns. Vi band 1.000 vippor var per dag och fick 1 kr per 1.000 vippor, alltså 3 kr om dagen. För de pengarna gick jag och köpte bl.a. 1/2 kg kaffe, 1/2 malet kött i Boströms affär.

En sommar gallrade jag rovor och tjänade 20 kr, som mamma köpte en julsinka för till julen.

Jag gick och tiggde trasigt fönsterglas av farbror Boström, som jag gjorde drivbänkar av till min lilla köksträdgård. Farbror Lundvall i Klockarbacken lärde mig detta.

Jag hjälpte min mamma med att bära in ved och vatten, som jag hämtade i Harders vattenkälla som låg i kohagen. Vi hade en nedgrävd grop bakom stugan, som användes som ett litet kallt förråd.

Jag gjorde mina läxor under fotogenlampans sken.

Min mamma köpte hem ribbved på sommaren, som jag fick stå och såga, när alla andra barn gick ner till sjön för att bada.

Klockarstugan finns nära församlingsgården vid Fresta kyrka. Så här finner stugan ut idag, och i den finns nu Emmy Köhlers Musikmuseum för Barnvisor.

Foto: Bo Lindman

På söndagarna gick vi i söndagsskolan i Fresta kapell, som låg söder om skolan. Lärarinnan hette Ulla Lidman och var dotter till Sven Lidman.

Min syster Ruth och jag gick i Harby skola. Ruth gick i stora salen och jag gick i lilla. Jag var 8 år och Ruth 12 år. Jag gick för Hedvig Schuster och Ruth för Astrid Bodin. Vi hade med oss mjölk och smörgås till lunchrasten.

Jag lekte med Karl-Axel Sabel. Vi byggde kojor i skogen och gick till ån och slog gäddor. Ån låg mellan Fresta gård och Sanda.

Julen 1930 (jag var då 10 år) fick jag ett mekano i julklapp. Jag gick för att visa detta för min kamrat Karl-Axel. Jag stoppade mekanokartongen innanför min jacka, men när jag kom fram hade kartongen gått sönder och allt innehåll var borta. Detta var inte ROLIGT!

Rysshärjningarna 1719

Efter långa fredsförhandlingar 1719 tröttade tsar Peter på Sverige och hotade att sända "40 000 beväpnade förhandlare" mot den svenska ostkusten.

Under sommaren för 300 år sedan förverkligade tsaren sitt hot. Han skickade hela sin Östersjöflotta mot den svenska kusten. De använde många mindre farkoster för att ta sig fram. De ryska soldaterna brände byar och gårdar längs den svenska ostkusten.

Det svenska försvaret var svagt. Stockholmsflottan bestod av ett fåtal fartyg. Huvudstaden skulle försvaras till varje pris, men skärgården låg helt prisgiven åt de ryska anfallarna.

Det finns en utmärkt webbplats om Rysshärjningarna. Den byggs på boken "Brända hemman" av Gunnar Lind. Här är länken till webbplatsen

<http://1719.se/>

Bo Lindman

Digitalt museum

Under devisen "Muset på fickan" har Stockholms läns museum lanserat ett nytt digitalt museum. Du hittar deras material på

stockholmslansmuseum.se

Red.

Mer nöje för 50 år sedan

För mer än 50 år sedan ända fram till 1969 var det förbjudet att anordna offentliga nöjeställningar på långfredagen.

Red.

Samma jul brann vår julgran i stugan. Men min rådiga storasyster bar ut den brinnande granen i snöblasket med alla papperskarameller. Annars hade det nog inte funnits någon Klockarstuga kvar idag.

Min mamma tvättade all tvätt i köket i en träbalja med kokande vatten över spisen.

Jag har alltid varit intresserad av djur, så jag gick och vallade murare Janssons två kor i dikeskanterna.

Jag och Hans Harder fick förtroendet att klämta i kyrkklockorna på sommaren.

I kyrkstallet som låg intill Klockarstugan öppnade farbror Harder dörrarna så vi barn fick leka där när det var regniga dagar. Farbror Harder var en mycket snäll man, jag fick mina första skidor av honom.

Sedan blev det litet hyss också. När farbror Harder grävde gravar, så hittade vi en dödskafe, som vi rullade iväg och skrämde flickorna med. Men det fick vi bannor för – jag, Hans Harder och Karl-Axel!!

(Detta är berättat av Gustav Jacobsson i juni månad 2007).

Kung för 700 år sedan

Vad hände för 700 år sedan i vår del av landet? Var det någon speciell händelse?

Jo, mitt i sommaren den 8 juli 1319 valdes en ny kung för Sverige. Magnus Eriksson hette han, och han var redan kung i Norge. Många tyckte att vi kunde ha samma kung i både Sverige och Norge. Märkligare var att han då bara var tre år gammal.

Drottning Blanka på en målning av Albert Edelfelt från 1877. Foto: CCO

Finns det några anknytningar till Upplands Väsby? Det jag mest tänker på är två platser, nämligen Mora stenar och Sköldnora.

Magnus Erriksson valdes till kung vid Mora Stenar. Dit är det numera bara 27 minuters bilresa norrut på motorvägen eller omkring 37 km från vår kommun.

På senare år har det kommit fram att den heliga Birgitta växte upp på Sköldnora, som hennes far arrenderade. Hon blev så småningom både hovfru och husfru åt kung Magnus Eriksson, och då var hon ganska barsk och inte alls helig. Sveriges kung Magnus Eriksson hade vuxit upp och gift sig med den vackra Blanche av Namur.

Magnus Erikssons hustru kallades för drottning Blanka. Mest känd är hon för några rader i en gammal barnvisa. Raderna lyder ”Rida, rida ranka, hästen heter Blanka”. Jag minns inte om den visan finns representerad på Emmy Köhlers museum. Med den här anknytningen till våra trakter borde ju den visan finnas med.

Bo Lindman

Väsby Ridklubb 50 år

Detta år 2019 firar Väsby Ridklubb 50 år. Vi gratulerar dem naturligtvis. Väsby Ridklubb bildades 1969 efter det att några personer haft ridskola på Sättra Gård. Föreningens första ordförande var Bruno Törnberg. 1971 valdes Allan Eklund till ny ordförande i ridklubben. Han arbetade som fastighetschef inom kommunen och ordnade det första ridhuset.

”Lilla ridhuset” stod klart 1972 och ryttare vallfärdade hit med sina hästar för att rida. De externa tävlingarna vid Klockbackaområdet var väldigt populära under hela 1980-talet.

Under åren därefter har både ridanläggningen och verksamheten förbättrats. Ridklubben har haft många framgångar i olika tävlingar.

I början av september månad 2018 invigdes Väsby Ridklubbs nybyggda ridhus i Sättra.

Bo Lindman

Lummer som julpynt och annat

Till julpyntet hörde förr ett par revor lummer, som tillsammans med röda sidenband sattes i taklampssladdar och -fästen. Lummern håller sig grön även i torrt tillstånd och revorna måste plockas innan snön faller.

Att pryda med lummer var förmodligen en gammal sedvänja. Lummern, liksom misteln, tillskrevs magiska egenskaper och skyddade mot allt möjligt, vilket antagligen var bra i jultider med hedniskt ursprung.

Under rubriken lummerväxter nämns i den nordiska floran några olika, t.ex. lopplummer, groddlummer, strandlumner, revlumner, mattlumner, riplummer, plattlumner, cypresslumner, finnlummer, fjälllumner, dvärglumner. Det är de lummerväxter som finns i nordden, men i världen finns över tusen olika arter. Genom årmiljoner har de förvandlats från stora trädliknande bildningar till de markkrypande växter som finns idag.

De två vanligaste lummerväxterna i Mellansverige är revlumner och mattlumner. Den senare har mjukare ”barr” än revlummern och ser fylligare ut. Den har fått sitt namn av att man ännu längre bak i tiden vävde grova mattor (att ha som

dörrmattor) av den. Mattlummern kunde också användas vid diskning, dåtidens stålull. Det sporpulver, nikt, som mattlummern producerade, samlades in i stor omfattning som apoteksvara. Apoteken tillverkade förr själva olika medicamenter och färdiga piller rullades i nikt så att de skulle hålla sig torra och inte klibba ihop i sin förpackning. Nikt användes också som sårpulver.

Lummersporer innehåller olja och brinner explosivt. Man använde förr nikt som blixtar på teatern, hos fotografen eller vid trolleriföreställningar. Det kallades ”kärningkrut”. Lopplummer, hos Linné kallat ”insgräs”, har använts för ohyrebekämpning hos både folk och fä. En brygd av lopplummer lär ha använts som berusningsmedel hos kanadensiska inuiter.

Det var förstås mattlumner som användes till julpynt. Idag har inte lummer just någon status som julprydnad och inte heller som apoteksvara eller kärningkrut. Viss fridlysning har kanske bidragit till minskad användning, åtminstone vad gäller julpynt. Eller har vi mist tron på dess magiska kraft och antar att vi klarar oss bra utan lummerhjälp genom julens vedermödor?

Inga Lisa Gustafsson

Den svenska tomten

Vår moderna jultomte har anor sedan en bit in på 1800-talet. Då ersatte tomten den traditionella julbocken. Foto: Bo Lindman

Längre tillbaka i tiden var det julbocken som dök upp med julklapparna. Men bocken är en tvivelaktig figur. Det är den bocken som faktiskt omnämns i Stockholms rådsrätt år 1721. Då ville rätten förbjuda de stökiga och ogudaktiga julupptågen med ”den så kallade Juhl-Bocken, Stiernan och andre fåfängligheter”. Men det dröjde omkring 150 år till julbocken blivit utkonkurrerad av jultomten.

När kom den tomte som vi känner till?
Som den svenska tomtens föräldrar bru-

kar man peka ut författaren Viktor Rydberg och tecknaren Jenny Nyström. Själva födelsen skedde 1871, när Rydberg lät publicera ”Lille Viggs äfventyr på julaf-ton”. I den berättelsen fick en pojke besök av en liten rynkig gubbe med skägg, ”ludna” kläder och pipa i munnen. Han kom i en släde dragen av fyra hästar, mindre än de minsta fölungar, och presenterade sig som julvätten.

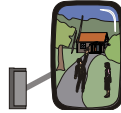
Studerar man djupare så upptäcker man att tomten fått många likheter med sin föregångare. Den stora förändringen är att bockhuvudet har hängts undan och tomtemasken dragits på. Men på punkt efter punkt betar sig jultomten nämligen som julbocken.

Bo Lindman

Julbock med sällskap utanför Bollnässtugan på Skansen. Fotografiet är taget någong gång under perioden 1910-1920 av Nils Keyland och ingår i Nordiska museets arkiv. Foto: CC0

I bakspeglen

Hembydsgårdens dag

Hembydsgårdens dag hölls söndagen den 18 augusti 2019. Ladugården fylldes snabbt med musik- och fikasugna gäster och det var en härlig stund med fantastisk medryckande och minnesväckande musik med The Phans!

Kärror på Hembydsgårdens dag.

Foto: Bo Lindman

Barockparkens dag firades också denna dag och många av våra besökare hade börjat sin dag där och kom sen till Hembydsgården för att dricka kaffe och få en härlig musikupplevelse. Det var inte sista gången the Phans spelade på gården och vi blev alla hängivna fans!

Många av besökarna passade också på att titta runt på gården och besökte vår Loppis och handlade något fint där.

Hembydsgårdens dag är en fin tradition som ger alla möjlighet att komma och besöka vår vackra Hembydsgård.

Susanne Bergman

Kulturarvsdagen 2019

Söndagen den 8 september 2019 hölls årets Kulturarvsdag. Temat för detta år var "Hembydsgårdens dolda konst".

På Hembydsgården finns ett antal tavlor och fotografier från olika gamla och nya miljöer i Upplands Väsby. Förutom de tavlor som redan pryder väggarna, finns det många tavlor i skåp och lådor. Ofta är det tavlor och konst som skänkts till föreningen.

Vi tog fram vår dolda konst och hängde upp den i Ladugården inför Kulturarvsdagen. Det blev en fin utställning med många vackra bilder – både naturbilder och gamla byggnader. En del byggnader finns ju inte längre, men de är väl bevarade i konsten.

Dessa tavlor tog vi fram till Kulturarvsdagen. De visar allihop några miljöer som fanns i området Messingen.

Foto: Bo Lindman

Många besökare kom till Ladugården och man samlades både runt tavlor och runt fikaborden för att ta fram sina gamla minnen och berätta om sina upplevelser i de gamla byggnaderna och miljöerna runt dem. Det blev en härlig stund i Ladugården och alla hjälptes åt att identifiera och plocka fram betydelsen av den dolda konsten.

Susanne Bergman

Skolelever på hembygdsgården

I september 2019 var det åter dags att visa upp hembygdsgården för skolelever i skolår 2. Från Runbyskolan kom fyra klasser uppdelade på fyra förmiddagar.

Första dagen 10/9 sken solen och det var varmt och skönt. Barnen var frågvisa och det är ju bra. Fruktstunden kunde intas utomhus. Dag två 11/9 regnade det men det oroade ingen. De nästkommande dagarna 17/9 och 18/9 var det uppehåll.

Elevernas frågor visade på deras nyfikenhet och funderingar. Här är några frågor som vi fick

- Fanns det lika mycket vägar förr i tiden?
- Vad hade man för bilar?
- Kom glassbilen hit till hembygdsgården?

- Varför hängde man upp brödet i taket i köket?

När vi kom till utedassen blev en elev jätteglad. Han hade aldrig sett ett getingbo, och det tyckte han var bäst den här dagen. Sista visningen var vagnslidret där vi har två hästvagnar, där fick eleverna sitta en stund. Efter det var det uppställning två och två för promenad tillbaka till skolan, där det var dags att äta lunch. Vi som visade gården var Berit, Siv, Leif och Ingegerd.

Ingegerd Peterson

Hantverksdagen 2019

Så här på höstkanten har vi haft Hantverksdagen söndagen den 22 september 2019. Vi lyckades få ihop en grupp med hantverkare från Upplands Väsby. Det som uppskattades mest var att man visade upp hur man kan arbeta inom de olika hantverksteknikerna.

Trots den korta förberedelse tiden gick det att genomföra denna uppskattade aktivitet i föreningens regi. Läs mer om denna hantverksdag i en längre artikel, som du hittar på en annan plats i detta nummer.

Bo Lindman

Ingriddagen

Vi var 15 förväntansfulla vikinga-intresserade personer som den 9 oktober samlades vid Ladbros-stenen, den runsten som

vikingakvinnan Ingrid lät rista till sin make Ingemar och sönerna Dan och Banke. Maken och sönerna var borta efter strider i Österled och Ingrid skötte ensam sin gård, Runby Nedra, vår Hembygds-gård. Hon bevakade även den omlastningsbro, Ladbron, som fanns i ån nedanför gården.

Efter samlingen vid stenen fortsatte vi till biblioteket via Ingrid-statyn vid stationen, vilken tillverkats av Väsby-konstnären Britta Norrvi.

På biblioteket väntade ytterligare flera Ingrid-intresserade och föreläsaren

Kristina Ekero Eriksson, författare och arkeolog. När vi samlats och fått fika berättade Kristina flera vikingatida historier från Upplands Väsby. Hon gav oss en bra bild av hur man levde på den tiden, runt 1000-talet. Efter diverse utgrävningar har man funnit både benrester och föremål, som går att fastställa både tid och arbetsområde på. Det har gått att utläsa om det är man eller kvinna, vad de arbetat med och hur de reste runt i bygden.

Det blev en mycket intressant eftermiddag och alla Ingrid som var med fick var sin ros!

Susanne Bergman

Inför det nya året ...

Månadernas gamla svenska namn

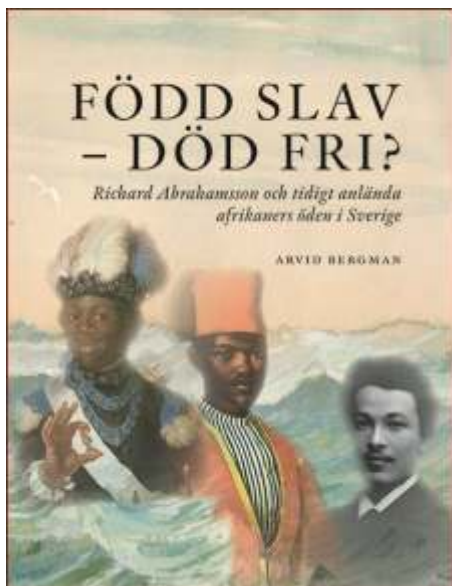
Januari - Torsmånad	Juli - Hömånad
Februari - Göjemånad	Augusti - Skördemånad
Mars - Vår månad	September - Höstmånad
April - Gräsmånad	Oktober - Slaktmånad
Maj - Blomstermånad	November - Gråvädersmånad
Juni - Sommarmånad	December - Julmånad

Vi kan konstatera att de svenska månadsnamnen var väldigt logiska. Lägg märke till det underbara namnet för november månad. De nya namnen, som vi har idag, baserades på de romerska gudarna och de latinska orden.

Född slav – död fri?

Att de fanns afrikaner i Sverige på 1700-talet känner ju vi i Upplands Väsby väl till genom Antoin Zamore. Att det fanns flera afrikaner i slutet av 1700-talet är ett relativt outforskat område. Mest känd är Adolf Badin, född i Karibien, som kom till Sverige på 1760-talet och knöts till drottning Lovisa Ulrikas hov. Under 1700-talet var det lite av ett mode att knyta ”exotiska” personer till hoven.

Släktforskaren Arvid Bergman tar upp bland annat detta i sin bok: *Född slav – död fri?* Richard Abrahamsson och tidigt anlända afrikaners öden i Sverige. I Bergmans släkt fanns flera hemligheter begravda. Den första var det starka inslaget av romer och resandefolk. I sin forskning på slakten Abrahamssons sida stötte

Bokrecension

Född slav – död fri?

Richard Abrahamsson och tidigt anlända afrikaners öden i Sverige.

Författare: Arvid Bergman

Förlag: Stockholmia förlag 2018

Bergman på att en tidig anfader varit ”morian”, 1700-talets benämning för mörkhyade personer. Detta var dock inget som det hade talats om i slakten. I sin forskning hade Bergman kommit till sin anfader Karl Gustav Abrahamsson, född 1796 och knuten till det militära. Men vem var dennes far? Bergman kollar nu upp militärens rullor för Livregementet till häst. Här finns förutom morianerna Antoin Zamore och Robert Spirman ytterligare en morian: Richard Abrahamsson född i ”America” 1764! Vid mantalsskrivningen 1835, tre år före sin bortgång preciserar Abrahamsson själv uppgiften att han är född i Boston.

Både Abrahamsson och Spirman knyts till Livregementet till häst 1784, samma år som den betydligt äldre Antoin Zamore får uppdraget som pukslagare vid Livregementet. Det var troligen Axel von Fersten den yngre som tog både

Abrahamsson och Spirman, som var född på Jamaica, till Sverige.

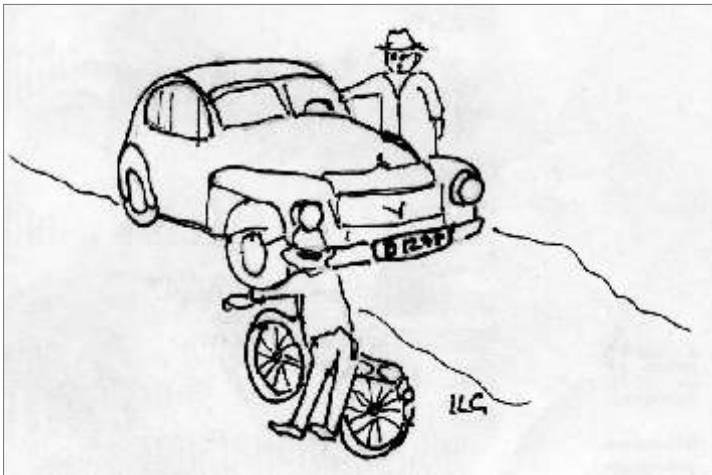
spännande, men är som helhet lite spretig och drar åt flera håll.

Förutom den rena arkivforskningen har Bergman tagit hjälp av den moderna DNA-tekniken. Boken tar också upp några andra mörka personers öden i Sverige under 1800-talet. De som inte var knutna till hovet eller militären levde tidvis under svåra förhållanden. Boken är

Titta gärna på Arvid Bergmans föreläsning om boken på Stockholms Stadsarkiv 7 mars 2019:
<https://video.stockholm.se/video/49488682/fodd-slav-dod-friom-den>

Klas Lundkvist

Från den gamla goda tiden

Doktor Friberg är ute på sjukbesök och har fått fel på bilen i Väsbybacken. Cykel-Josef kommer förbi och doktor Friberg frågar om råd.

"Ge'n en magnecyl", svarar Cykel-Josef och fortsätter uppför backen.

Köttbullar och annat gott

Köttbullar är ingen ny företeelse. De har funnits i flera hundra år. Den tidigast kända användningen av själva ordet köttbulle lär ska finnas i den första upplagan av Cajsa Wargs kokbok ”Hjelpreda i hus-hållningen för unga fruentimber”, som kom ut 1755. Cajsa Warg var husmamsell hos von Klinckowström på Lövsta i Upplands Väsby och hennes kokbok har getts ut i många upplagor sedan 1755. Den har haft en enorm betydelse för svensk matlagning och var förr alla husmödrars bibel.

ten kan man förstå att Klinckowströms nog hade en enorm tur som städslat en sådan pärla till husmamsell. De kunde smörja kråset med svinhuvud i saltlake, inbakad skinka, gås med savojekål, ankor med äppelsås, hachérad orrar, ragu på hare, allehanda sorters korv – grynkorv, blodkorv, skarpkorv, brödkorv, kräftkorv m. fl. – äggmjölk, sagovälling, smörgröt, olika slags brännevin och många bakade godsaker, t.ex. tunnrån med rosenvatten.

Inga Lisa Gustafsson

I min upplaga från 1960-talet finns inga köttbullar omnämnda, men av matrecep-

Gamla dagstidningar

I flera sammanhang är det bra att kunna läsa gamla dagstidningar. På Kungliga biblioteket har man arbetat med att digitalisera tidningarna. Med en dator går det att söka gemensamt i alla tidningarna. De tidningar som fortfarande har royalty går bara att läsa på Kungliga biblioteket. Har du tillgång till en dator, så går det att komma åt de royaltyfria tidningarna via webbadressen **tidningar.kb.se**

Red.

2019 års Budkavel på Blidö

Bussen som tog oss runt bland sevärdheter på Blidö. Foto: Ingegerd Peterson

Det här året var det Blidö Sockens Hembygdsförening som hade hand om årets Budkavel. Vi var ett fyrtiotal personer från olika hembygdsföreningar som den 14 september 2019 träffades i Norrtälje. Därifrån fick vi åka buss till Furusunds Världshus. Där intog vi kaffe och smörgås. När vi tittade ut gled en jättestor Silja Line-färja förbi alldeles utanför fönstren.

Därefter åkte bussen till Furusund och färjan som tog oss till Yxlan. Färden fortsatte med bussen och vidare med nästa färja till Blidö och Sockenstugan Blidö Gärd. Här fick vi lyssna till ett mycket

intressant föredrag om rysshärjningarna i skärgården 1719. Det var Gunnar Lind som fängslade berättade om händelser från den svåra tiden. Han är författare till boken om ”Brända hemman”, som handlar om dessa händelser. Den boken kan vi verkligen rekommendera.

Rundresan fortsatte sedan till Båtsmanstorpet. När vi anlände sköts det salut av personer i tidsenliga uniformer från 1700-talet. Där i Båtsmanstorpet bodde den siste båtsmannen August Sjöblom Skog med hustru Josefina och deras åtta barn. Vi fick titta in i Augusts och Josefinas lilla stuga. Därefter fick vi en genomgång om hur man bereder lin, och dessutom göra ett besök i ”Silversmedens hus”.

I bussen berättade ordförande i Blidö sockens hembygdsförening om hur öarna

Salut vid båtsmanstorpet.

Foto: Ingegerd Peterson

fått sina namn. Han drog också den gamla skränan om skapelsen av dessa öar.

Sagan om skärgårdens öar

En hiskeligt stor jätte skulle flytta sin ox till bättre bete men oxen ville inte, då skrek jätten Bli´ dö och oxen dog. Jätten tog öronen och kastade dem i sjön, det blev Norröra och Söderöra, ögonen blev Svartlöga och Rödlöga, huvudet blev Huvudskär och halsen Oxhalsö sedan slängde han yxan i sjön så fick vi Yxlan.

Den här Budkaveln och besöket på Blidö var mycket givande. Det blev en minnesrik och härlig dag tyckte Berit Östman, Björn Peterson och jag.

Ingegerd Peterson

Karlssons funderingar

Kanske man skulle köpa plastgran i alla fall?

Ett samband mellan Bredden och Norra Bantorget

Finns det någon koppling mellan Bredden och en viss plats inne i Stockholm? Är det så att du kan hitta några kopplingar? Man får leta djupt och fundera. Här är ett samband som jag har hittat.

Lewi Pethrus köpte 1927 gården Bredden. Från Spånga flyttade han med sin stora familj och bosatte sig där i Fresta socken. Familjen Pethrus bodde kvar i Bredden till i mitten av 1960-talet.

Så här såg gården Bredden ut.

Foto: Roland Storms fotosamling

Som de flesta vet var Lewi Pethrus en stor förgrundsgestalt och ledare inom Pingströrelsen. Filadelfiaförsamlingen i Stockholm bildades 1910. De grundade Stockholms sjunde baptistförsamling, men blev uteslutna ur baptisttrörelsen.

1911 blev Lewi Pethrus både pastor och föreståndare i Filadelfiaförsamlingen. Ända till 1958 innehade Lewi Pethrus den befattningen. Under alla dessa år var Lewi Pethrus en initiativrik man. Han var drivande i grundandet av exempelvis dagstidningen Dagen, IBRA radio och partiet Kristen Demokratisk Samling (KDS).

Här kommer lite mer om Lewi Pethrus. Han föddes den 11 mars 1884 i Vargön i Västra Tunhems församling, Älvsborgs län (i nuvarande Västra Götalands län). Från början hette han Petrus Lewi Johansson, och så småningom bytte han namn till Petrus Lewi Pethrus. Han gifte sig 1913 med Lydia Josefina Danielsson från Norge. I församlingsboken för Fresta 1927-1929 kan man se noggranna noteringar vid barnen, nämligen ”ej döpt”. Lewi Pethrus dog den 4 september 1974 i Solna, och han är begravd på Solna kyrkogård.

Lewi Pethrus

Foto: Roland Storms fotosamling

Filadelfiaförsamlingens första lokal låg i en källare på Uppsalagatan 11 i Stockholm. Den lokalen rymde högst 500 personer. Numera är det väl inte så många som vet något om Uppsalagatan. Det är inte så konstigt för den gatan har bytt namn. Gatan förväxlades alltför lätt med Uppsalavägen. Från 1938 har den gatan

därför haft namnet Gästrikegatan. På 1940- och 1950-talet gick jag just till Gästrikegatan och handlade i Konsum. I början av den gatan fanns Konsum med specerier i en lokal och mjölk i en annan lokal. Vår familj bodde då på Sigtunagatan, som går parallellt med Gästrikegatan, men där fanns bara en mjölkbutik inom Konsumkedjan. När vi behövde specerier gick vi därför runt kvarteret. Båda dessa gator ligger i Vasastan i Stockholm, och de går norrut från Vasaparken.

Församlingen växte och man behövde en större lokal. Från 1911 hyrdes Grand National. Den lokalen blev senare välkänd, för det var just där som danspalatset

Så här såg det ut 1939 vid Norra Bantorget i Stockholm. På fotografiet ser vi förortsbussarna och Rotundan. Längst bort på torget finns Auditorium där Filadelfiaförsamlingen hyrde in sig på 1910-talet.

Foto: CC0

Vinterpalatset låg vid Norra Bantorget i samma lokaler som Auditorium. Fotot är från 1964.

Foto: CCO

Nalen låg. Längre fram i tiden kom Filadelfia åter med viss verksamhet i dessa lokaler.

Mötesverksamheten ökade och det gjorde att man även hyrde Auditorium. Vad var det för lokal? Var låg den lokalen? Jo, Auditorium var en stor bio-, teater- och konsertsal med 1 751 sittplatser. Salen byggdes 1912 i den gamla gasklockan (Stockholms första) vid Norra Bantorget. På södra sidan av torget låg tidigare gasklockan i samma kvarter som Vasateatern finns idag. I Auditorium hade man olika typer av tillställningar, däribland möten med Filadelfiaförsamlingen. Jag vet att jag varit i lokalen någon gång, för där hamnade senare biografen Vinterpalatset. Förmodligen var det filmen ”Windjammer” jag såg på en väldigt svängduk. Filmen var mycket intressant, för de använde systemet Cinerama med flera projektorer samtidigt för att visa filmen på den enormt stora duken.

Sedermera insåg församlingen att man behövde egna lokaler. På Sveavägen 45 köpte man 1918 en lokal. Den lokalen kunde invigas i september 1921, och den rymde 1 500 personer. I samma fastighet finns idag biografen Grand. 1926 köpte församlingen Rörstrands slott och där gjorde man en omfattande om- och nybyggnation. En viktig del var en samlingslokal med väldigt god akustik. 1931 invigdes Filadelfiakyrkan på Rörstrandsgatan 7 i Stockholm. Då rymde kyrkan 3 500 sittplatser. På den tiden var den en av de största kyrkobyggnaderna i hela världen och den största samlingslokalen i Stockholm.

Den här gången använde jag ”gummibandet” för att förflytta mig i både tid och rum. Med lite fantasi gick det bra att komma från Bredden till Norra Bantorget. Sammanbindningen skedde med hjälp av Lewi Pethrus och hans arbete. Han bodde med sin familj i Bredden. Under många år var han en stor förgrundsgestalt i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm. Församlingen hade under sina tidiga år hyrt in sig på Auditorium vid Norra Bantorget.

Bo Lindman

Gör som Sigge, läs medlemsbladet.

JULTÄVLING VEM ÄR PROFILEN?

Vår profil kom i treårsåldern till Väsby, där han hade en lantlig uppväxt. Han blev moderlös i tidiga tonår. Under åren 1808-1815 studerade han i Uppsala. Under sommarferierna undervisade han privat i Finland.

Yrkeskarriären tycks brokig. Vår profil har haft anställning i statliga verk, inom skolväsendet och kyrkan (prästvigd 1837). Som nygift flyttade han till Värmland och ägnade sig åt jordbruk men fick överge lantlivet, då han inte kunde försörja familjen. 1846 utnämndes han till pastor vid Livbeväringen.

Författarskap och journalistik gav inte levebröd. En ständigt skral ekonomi tvingade vår profil att ta privatlån, som han hade svårt att återbetala.

Till slut blev vår profil anklagad för mordförsök på långgivaren och lämnade Sverige hals över huvud. Han hamnade i USA och senare i Bremen, där han också avled. Hans kvarlevor finns på Solna kyrkogård.

När du löst jultävlingen skriver du ned den "profil" vi söker tillsammans med ditt namn och din adress.

Lösningen insändes senast onsdagen den 19 december 2019 till:

Hembygden
Box 40
194 21 Upplands Väsby
Märk kuvertet med "Jultävlingen - 2019".

Tjugondag Knut

Den 13 januari varje år är det Tjugondag Knut. Då är det tjugo dagar efter jul, och därmed slutpunkten för julen i vårt land. Den gamla traditionen har vi haft åtminstone sedan 1600-talet. Ofta innebär det att vi slänger ut granen tillsammans med en så kallad julgransplundring.

Tjugondag Knut firas bara Sverige och Finland och Norge. På andra håll i Europa tar julen slut i och med att de firar trettondagen, det vill säga den 7 januari.

I det gamla bondesamhällets byar kunde man vid denna tidpunkt se de ungas upptåg. Barn och unga drog omkring och tiggde mat och dryck till sista julstugan, samtidigt som de ropade ut julen.

Fryksdalen och Munkfors är några orter i Värmland där traditionen hålls vid liv. "Knutgubbar" kommer och tigger de vuxna om godis. Störst är nog traditionen i de uppländska orterna Gimo och Österbybruk. Där firas Tjugondag Knut med kostymer och tågande. Tillställningen kallas för "Knutmasso", och då blir det alltid en karneval genom orten. I Gimo har man samlat de traditionella maskerna som folk tillverkat och skapat ett Knutmuseum i den gamla "Kvarnen".

Bo Lindman

Korsordet i förra numret

I det förra korsordet hade vi på lodrätt 7 frågan **Läkemedel**. Vi hade tänkt att svaret skulle vara Atropin. Det visar sig nu att flera läkemedel är möjliga och att de fungerar som svar i korsordet. Därför har följande alternativ bedömts som korrekta svar: Atropin, Alpoxen och Alkosin.

Lösning till korsordet 3 - 2019

Bli medlem i Hembygdsföreningen!

Att känna till sin nuvarande hembygd är givande. Vad som tidigare hänt på olika platser och vad som händer nu är sådant som intresserar oss. Vi bevarar berättelser, byggnader, föremål och fotografier från vårt område. I många sammanhang informerar vi om dessa, ordnar vandringar eller arrangerar föredrag.

Vi behöver fler medlemmar – du kan bli en av dem

Du kanske ofta skaffar ett exemplar av vårt medlemsblad och läser med behållning. Du kanske har någon bekant som kan bli medlem. Vi vill att alla skall känna sig välkomna och vara delaktiga. Som medlem stöder du Hembygdsföreningens verksamhet. Om du har intresse kanske du kan vara med i någon av våra arbetsgrupper eller ställa upp vid något av våra arrangemang.

Tveka inte att ta kontakt med oss och bli medlem

Enkelt att bli medlem

Om du vill får du gärna bli medlem i Upplands Väsby Hembygdsförening.

Du gör det enklast genom att betala in medlemsavgiften till vårt plusgirokonto 29 81 91-8 och anger dina personliga uppgifter.

Årsavgiften är 150 kr per medlem. Skriv att du är "Ny medlem" liksom namn, adress, telefonnummer, mobilnummer och e-postadress. Om utrymmet är för begränsat får du gärna skicka oss ett kompletterande e-postmeddelande till info.uvhbf@gmail.com eller ett vanligt brev via posten.

Välkommen som medlem!

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2019-2020

Klas Lundkvist, ordförande	070-673 63 47
Ingegerd Peterson, vice ordförande	073-806 84 04
Ann-Christin Jyttner, kassör	070-753 34 33
Susanne Bergman, ledamot	590 858 84
Gunilla André, ledamot	590 338 34

Telefon

ERSÄTTARE

Berit Östman	073-667 14 92
Kjell Ehrnholm	070-330 97 87
Ulla Ekengren	076-309 15 32
Niklas Johansson	072-500 22 75
Margareta Norén	070-799 25 01

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Bo Lindman	070-716 52 43
Redaktionsgrupp, se sidan 2	

REVISORER

Ordinarie

Ove Gustafsson
Anita Bergqvist

Ersättare

Anette Ehrnholm
Ali Kashefi

VALBEREDNING

Roland Storm, sammankallande	070-729 27 60
Lars Nyström	070-821 41 90

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby

Upplands Väsby
Hembygdsförening
Box 40
194 21 Upplands Väsby

E-post
info.uvhbf@gmail.com
Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

Plusgiro
29 81 91-8
Årsavgift (2019)
150 kr

Upplands Väsby Hembygdsförening

Upplands Väsby Hembygdsförening, Box 40, 194 21 Upplands Väsby

Upplands Väsby Hembygdsförening

År 1954 bildades Upplands Väsby Hembygdsförening. I föreningen vill vi tillsammans öka kunskapen om kommunen, vårda kulturarvet och påverka det som händer just nu.

Vi som är medlemmar arbetar för att

- väcka och förstärka den djupa känslan för hembygden
- bevara den lokala historien, kulturhistoriska platser och föremål
- sprida kunskaper om hembygden och om våra traditioner till gammal och ung
- genomföra olika evenemang, gärna sådana där flera generationer kan träffas
- lämna våra synpunkter på bebyggelse- och planeringsfrågor

Under verksamhetsåret har vi ett stort antal evenemang. Vi visar och berättar om bygden och vår lokalhistoria.

Inom föreningen arbetar vi för att våra samlingar och arkiv skall bli en bra kunskapskälla. Vi samlar anteckningar, dokumentationer, böcker, fotografier och föremål.

Vi vårdar Hembygdsgården som vår naturliga mötesplats och att den skall vara en välkommande och intressant plats att besöka.

Välkommen att kontakta oss, om du har funderingar eller frågor.
Du får gärna komma med i vår aktiva skara!

Besök gärna vår webbplats: www.hembygd.se/upplands-vasby